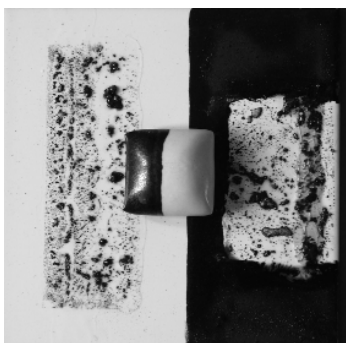

NOVÁK CSABA ZOLTÁN

AZ UTAZÓ

Utak és állomások, képek Király Károly politikai karrierjéből

Király Károly a hatvan-nyolcas generáció azon kevés tagjához sorolható, akik a pártvezetéssel szemben felvállalták a nyílt sisakos konfrontációt. Szükséges megjegyeznünk ugyanakkor, hogy bírálatauk szinte kizárólagosan a nemzetiségi kérdésre összpontosult, elenyésző esetben emeltek kifogásokat a párt hatalomgyakorlási eszközeivel szemben...

Király Károly, amikor a Securitate megfigyelési dossziét nyitott róla a hetvenes évek elején, a Călătorul-Utazó fedőnevet kapta. A Securitate amellett, hogy az általában bevett szokás szerint a fedőnevet a célszemély családnevének kezdőbetűjéből találta ki, Király esetében ironikus módon, egyben beszélő nevet talált ki, ugyanis az utazó jelző nagyon is találó volt a célszemély teljes életútjára. Király Károly élete egy folyamatos utazássorozat volt a különböző célállomások, funkciók, egzisztenciális állapotok között: menekülés Dél-Erdélyből, Dicsőszentmártonból, építőtelepek, pártiskolák, pártfunkciók az ország különböző vidékein, komszomol iskola a Szovjetunióban, politikai száműzetésének állomásai, Sepsiszentgyörgy, Marosvásárhely, Karánsebes, Bukarest és végül áttelepülése Magyarországra. Utazónak számít a politikai karrierjében is, hisz a létező szocializmust teljes mértékben átívelő politikai pályafutása a rendszerváltás után sem zárult le azonnal. Pályafutása során többek között volt: rajoni, tartományi instruktor, KISZ- és IMSZ-titkár, Központi Bizottsági (KB) tag, megyei első titkár, a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának (MNDT) központi vezetőségi tagja, a rendszerváltás után pedig a Nemzeti Megmentési Front (NMF) országos alelnöke, a Maros Megyei Tanács elnöke, majd egy rövid ideig Románia szenátora.

Tanulmányunk célja röviden felvázolni Király Károly politikai pályafutását, annak legfon-

tosabb állomásait, szakaszait. Mindezt egy általános romániai és erdélyi magyar politikatörténeti kontextusba ágyazva mutatjuk be. Korábbi kutatásainkra¹ (is) alapozott premisszánk az, hogy Király Károly az ún. „hatvannyolcas generáció” más tagjaihoz hasonlóan kettős identitással rendelkező kisebbségi politikus volt. Szocializációja révén sokáig lojális pártkatonának, ideológiailag megbízható kádernek számított, ugyanakkor fontos volt számára a nemzeti (ez esetben magyar) identitás is.

Elemzésünk többtípusú forráson alapszik: a Román Országos Központi Történeti Levéltár dokumentumai (Központi Bizottság, KB Titkárság, Minisztertanács, Végrehajtó Bizottság, különböző szakbizottságok tevékenységéről készült jegyzőkönyvek, jegyzékek, átiratok); a Román Országos Levéltár Kovászna Megyei Igazgatóságának iratai (a megyei tanács jegyzőkönyvei); a korabeli sajtóban megjelent cikkek (*Előre, Megyei Tükör, Vörös Zászló*); Király Károly önéletírása²; a Securitate Irattárában található iratok; életútbeszélgetés Király Károssal.³

Király Károly (1930–2021) 1958–1972 között egy ismert és tapasztalt magyar nemzetiségű pártvezetőnek számított Romániában, 1973–1989 között a rendszer kisebbségpolitikáját nyíltan bíráló személyként vált ismertté, 1989-ben visszatért az aktív politikai életbe, egy rövid ideig Maros megyei tanácselnök, a NMF bukaresti alelnöke, majd szenátor volt.

Király 1930. szeptember 26-án született Dicsőszentmártonban egy nyolcgyerekes munkáscsaládban. A két világháború között a család munkahelyi problémák miatt gyakran változtatta a lakóhelyét. Iskolai tanulmányait az első két év kivételével román nyelven végezte. 1940-ben a család Dél-Erdélyben ragadt, de az apa sikeresen átszökött az akkori Magyarországra, később a teljes család követte őt. A fiatal Király a világháború végét, az átmeneti időszakot, majd a kommunista hatalomátvétel első fázisát Marosvásárhelyen élte át. Primer szocializációját a két világháború közötti, belső erdélyi munkásélet határozta meg. Időszakos és viszonylagos jólét, majd szegényes életmód, állandó vándorlás, jellemezték a gyerekkorát, sorstársaihoz hasonlóan már korán arra kényszerült, hogy különböző gyermekmunkákkal egészítse ki a szerény családi jövedelmet. A kommunista mozgalommal Marosvásárhelyen találkozott, itt iratkozott be a Román Kommunista Párt (RKP) helyi ifjúsági szervezetébe, kezdett el tanonciskolába járni és tevékenykedni a mozgalomban. Visszaemlékezése szerint a kezdeti hittanórák után a református konfirmáció elmaradt „ideológiai megfontolásból”.⁴

Király szekunder szocializációja, új identitása az RKP különböző oktatási és szervezeti struktúráiban teljesedett ki. Több, mozgalmista kortársához hasonlóan az ország különböző építőtelepein dolgozott.⁵ 1948-ban 6 hónapig a Szálva Visói vasútépítkezéseknél dolgozott. 1949-ben KISZ-aktivista volt a Duna-Fekete-tenger csatornánál, 1952-ben pedig a békási vízierőműnél volt KISZ-titkár. Az építőtelepeket különböző rajoni és tartományi tisztségek követték. 1952-ben Buhus rajoni első titkár volt, 1955-ben pedig Bakó tartományi titkár. Közben folyamatosan képezte magát a különböző pártiskolákban, a csúcsot 1956–1957-ben Moszkvai komszomol iskola jelentette. 1963-ban elvégezte a Ștefan Gheorghiu-pártakadémiát. 1970-ben közgazdaságból diplomázott Bukarestben, majd 1971-ben akadémiai levelező tagságot nyert a Társadalmi és Politikai Akadémián. A pártiskolai és tanulmányai éveit alatt is több politikai funkciót töltött be az ország különböző pontjában. 1957–1958-ban KB-instruktor volt Suceava, Galați, Nagyvárad, Ilfov és Ploiești tartományokban. 1958 és 1965 között a Magyar Au-

tonóm Tartomány, majd a Maros Magyar Autonóm Tartomány IMSZ-titkára volt, 1965 és 1968 között pedig a Gyergyó rajoni párttitkári tisztséget töltötte be.⁶

Innen, Gyergyó rajonból következett a legnagyobb politikai ugrás Király Károly életében, amikor 1968-ban a frissen megalakult Kovászna megye élére nevezték ki, ő lett az RKP első titkára. Király politikai pályafutásának felfele ívelését jelezte az is, hogy a szintén 1968-ban megalakult MNDT-nek⁷ lett az alelnöke, illetve 1974-ig bevásztották az RKP KB-ba is. Egy frissen alakult megye első titkárának lenni 1968-ban jelzésértékűnek számított, a Ceaușescu nevével fémjelzett pártvezetés teljes körű bizalmát feltételezte.

Az új közigazgatási egységekben lezajlott egy jelentős elitcsere. A politikai modell működésnek alapját az új helyi elit és a központi vezetőség közötti zökkenőmentes kapcsolat jelentette. Ennek a megyei titkár volt az egyik alapköve. A megyék élére a KB az új pártvezetéshez lojális első titkárokat nevezett ki. Ezek többsége az 1965-ös vezetéváltás után került fontosabb pozícióba, vagy alsóbb szintekről (a Dej-vonal mellett el nem kötelezett rajoni, tartományi vezetők) érkeztek vagy pedig a bukaresti pártstruktúrákból (KB-instruktor stb.).⁸ Kovászna megye élére Király Károly személyében nem helyi (Kézdivásárhely vagy Sepsiszentgyörgy rajoni) vezető került, hanem egy helyi (székelyföldi) és bukaresti tapasztalattal egyaránt bíró aktivista. A rövid idő alatt rendkívül felívelő politikai pályát befutott Királyt a párt X. Kongresszusán bevásztották az RKP KB-ba, a PB-be majd az Államtanácsba is. Király a megyésítés során rendkívül hasznosnak bizonyult a pártvezetés számára. Politikailag megbízható volt, ugyanakkor jó helyismerettel rendelkezett, és sikeresen kezelte a helyi elitek (és közösség) – a megyésítési lázban és vitákban sokszor indulatos – megnyilvánulásait. Király személye tehát tökéletesnek mutatkozott a pártvezetés által működtetett politikai modell Kovászna megyei megvalósításához.⁹

A Király Károly vezette Kovásznában a közigazgatási reform utáni 2-3 év az új megye konszolidációjával, intézményesítésével telt el. Kihasználva a pártvezetés által felkínált lehetőségeket, az országos politikára jellemző relatív kulturális nyitást az új megyei elit igyekezett gazdasági és kulturális téren egyaránt megerősíteni a térséget. Központi és helyi kezdeményezések összehangolásából több ipari beruházásra került sor, új kulturális intézmények alakultak, vagy megerősödtek a régié. Az ideológiai „harc”, a társadalom szocialista típusú átalakításának kísérlete ugyan folytatódott, de lényeges elem, hogy az ún. progresszív kultúra¹⁰ jegyében a helyi elitnek lehetősége volt egy átfogó kulturális, a lokális identitás számára gazdag táptalajt biztosító örökségesítési mozgalmat elindítania. Mindezen törekvésekben, az eddig az ország különböző tartományai és rajoni pártszervezetei között ingázó Király Károly megyei első titkárban nemcsak egy elnőző, hanem egy aktív partnerre találtak.¹¹ A központi pártvezetés fontosabb tagjaival szívélyes és bizalmi viszonyt ápoló Király nem akadályozta, sőt az esetek többségében segítette a helyi elit törekvéseit. Ebben sokat segített a mozgalmasnak és mobilisnek tekinthető pártkarrierje során kialakult kapcsolathálózata, illetve az a tény, hogy a pártvezetés tagjai nagyon gyakran fordultak meg az ideálisnak tekintett Kovászna megyei vadászhelyeken, vadászatonon, ahol a megyei első titkár volt a házigazda.¹²

Király proaktív, sokszor önjáró szerepe, az új megyében tapasztalható erős, lokális-etnikai tartalommal is bíró kulturális mozgalom már a korai időszakban kiváltotta a pártvezetés egyes tagjainak rosszallást. Az új Kovászna megyei vezetés 1971-ben kapta meg az első komoly és összehangolt bukaresti kritikát a júli-

usi tézisek¹³ megjelenése után. Szeptember 30-án Sepsiszentgyörgyön a helyi pártszervezet újabb plenáris ülést tartott, amelyen a bukaresti küldött (a Kovászna megyeiekkel amúgy is kritikusan bánó Gheorghe Pană KB-tag) jelezte, hogy a pártpolitikában ideológiai irányváltás következett be, hogy az eddigi irányvonal sok szempontból téves, helytelen volt. Ekkorra már kirajzolódtak azok a neuralgikus pontok, amelyek az új Kovászna megyei vezetőség a központi pártvezetés kapcsolatában jelentkeztek. Király tehát a lokális kezdeményezésekben vállalt és betöltött szerepeivel, helyi hatalomgyakorlási módszereivel gyakran túllépte a „központi helytartó” státusát. Ahogy a lemondását megvitató rendkívüli ülésen a KB küldött, Pană fogalmazott „Király elvtárs gyakran hozott úgy döntéseket [kvázi a lemondását is – sz. m.], hogy nem konzultál a felső pártvezetéssel”.

1972 tavaszán a Kovászna megyei első titkár mindenki számára váratlan lépést tett. Április 1-én a megyei pártbizottság bürojának ülésén a lemondásával egyenértékű bejelentést tett és pedig, mivel benyújtotta a házasságát felbontó váló keresetét, alkalmatlanná vált¹⁴ a megyei pártbizottsági első titkári, valamint a megyei néptanács végrehajtó bizottsági tisztségek betöltésére. „Tájékoztatni szeretném a bürot személyemet illetően. Alkalmatlan vagyok a megyei pártbizottsági első titkári, valamint a megyei néptanács végrehajtó bizottsági tisztségek betöltésére. Tájékoztatom önöket, hogy nyilatkozatot küldtem Bukarestbe, amelyben közöltem, hogy mindezen tisztségekről lemondok. Tisztában vagyok a felmerülő személyes, munkahelyi és politikai következményekkel, problémákkal. Megszámlálhatatlan alkalommal kielemeztem már ezeket, főként ma éjszaka. Vállalom az ügyemben meghozandó politikai döntéseket... Kérem, ne próbáljanak rávenni arra, hogy döntésem megmátsám, most képtelen vagyok ennél többet tenni. Tudatában vagyok a felmerülő problémáknak, de vállalom a következményeket minden területen. Alaposan átgondoltam, hogy jó vagy rossz, amit tettem, de minden relatív, felelősségem tudatában cselekszem. Döntésem megmátsíthatatlan. Beszélni róla majd egy következő alkalommal viszont lehet” – hangzottak el a súlyos szavak.¹⁵

Király lemondása egy rendkívül komplex ok-okozati összefüggésrendszer eredménye, és mindenképpen egyedi esetnek számított a korabeli hatalomgyakorlási viszonyok közepette. Önéletírásában Király személyes és politikai jelleű indokokkal magyarázza döntését. A házassága, beszámolója szerint, zátonyra futott, ugyanakkor a politika helyzet sem volt kedvező számára. Vallomása szerint az 1972. március 31-én megtartott, de számára rosszul sikeredett MNDDT vezetőségi ülése adta meg a döntő lökést a megyei pártvezetésben és néptanácsban betöltött tisztségekről való fel-, illetve lemondásra. A történet részét képezi a visszaemlékezésekben kevésbé hangsúlyozott tény is, miszerint fülest kapott arra vonatkozóan, hogy eddigi Kovászna megyei ténykedései miatt (is) bukaresti minisztériumi állásba kívánják helyezni, az-az felfele akarják buktatni.¹⁶ Mindenképpen a lemondását megvitató büroülésen elsősorban a magánéleti problémák kerültek terítékre. Király hosszasan elemezte vívódásait és a házasságában felmerülő, egyre súlyosabbá váló problémákat, amelyeket nem sikerült megoldania. Úgy gondolta, egy olyan kisvárosban, mint Sepsiszentgyörgy, nem tudta volna palástolni, rejtegetni ezen magánéleti gondokat, ezért döntött a válás és a lemondás mellett. A hivatalos jegyzőkönyv szerint azt is hangsúlyozta, hogy nem a párt ellenében hozta meg e döntését és, hogy egy másik szinten, beosztásban kész tovább szolgálni a pártot.¹⁷

Természetesen „a pártot másik szinten szolgálni” nem lehetett egyszerű feladat. A politikából szokatlan módon kicsekkolt egykori aktivistának meg kellett találni a helyét úgy, hogy a párt imidzse ne sérüljön, Király meg egyszerre legyen szem előtt, és története ne tűnjön nyílt szakításnak. A lemondását követő néhány év egy újabb „utazásokkal és ideiglenes megállókkal” tarkított időszak volt. Az állami (KB-tagság, Államtanács-tagság), inkább szimbolikus funkciókat a következő pártkongresszusig meghagyták Királynak. A pártvezetés a gazdasági szférában vélte megtalálni a hűtlen elvtárs új helyét.

Mindezek után Király 1972-ben a karánsebesi Fakitermelő és Fafeldolgozó Kombinát vezérigazgatói posztjára került, ahonnan rövid idő után, 1973 tavaszán Marosvásárhelyre távozott a Maros Megyei Fakitermelő Vállalathoz, igazgatónak. Két hónap után a marosvásárhelyi Villamossági és Áramszolgáltatási Vállalatnál a kereskedelmi osztály vezetője lett, majd újabb néhány hónap után a Maros Megyei Kisipari Szövetség elnökévé nevezték ki. 1978-ben ismét Karánsebesre helyezték a Fakitermelő Kombináthoz, de még ugyanebben az évben visszatért Maros megyébe a Konzervgyár élére.¹⁸

A politikai életből való kilépéssel járó lemondása után Királynak lehetősége lett volna csendben meghúzódni a számára kijelölt gazdasági pozíciókban, amelyek, ha a régivel nem is egyenértékű, de helyet biztosítottak a nomenklátúra gazdasági szegmensében. Király a felajánlott pozíciókat elfogadta, a hallgatás minden formáját ugyanakkor nem. A hetvenes évek második felétől egyre több, belső-, pártfórumon fogalmazott meg bírálatot az RKP nemzetiségpolitikájával szemben. 1976 őszen Marosvásárhelyen az MNDT plenáris ülésén bírálta a párt nemzetiségpolitikáját. Első beadványában 12 pontban fogalmazott meg ajánlást az MNDT munkáját illetően. 1978-tól kezdődően több tiltakozó levelet írt a pártvezetés különböző szerveinek, vezetőjének címezve. Beadványt fogalmazott meg Ilie Verdetnek az MNDT működéséről, amelyben azt kifogásolta, hogy a szervezet munkája formálissá vált, letért az RKP által megfogalmazott elvekről.¹⁹ A továbbiakban többek között még levelet kapott Ungur Ioan, Ion Gheorghe Maurer vagy akár maga a pártfőtitkár, Nicolae Ceaușescu is. Király egyes beadványainak néhány részletét a Szabad Európa Rádió is beolvasta, amely gyakran tematizálta román és magyar nyelven is az emberjogi kérdéseket, ugyanakkor a szerzőnek ismertséget és ezáltal egyfajta védelmet is biztosított.²⁰ Talán ezzel is magyarázható az a tény, hogy Király ellen „csak” ún. adminisztratív intézkedésekkel léptek fel, munkahelyi kivizsgálásokkal, ellenőrzésekkel, a pártvezetőséghez történő beidézésekkel, büntetésekkel, megrovásokkal, áthelyezésekkel, illetve a Securitate által kezdeményezett módszerekkel (befolyásolás, eltanácsolás, elszigetelés, ellenpropaganda, befolyásolás).²¹

A hetvenes évek közepétől Király Károly egyre inkább kitüntetett helyet foglalt el a Securitate biztonságpolitikai munkájában. Az ő esetében továbbra is a disszidens megnyilvánulások megelőzése és semlegesítése volt a legfontosabb állambiztonsági feladat. „1. Király Károly magatartásának és elfoglaltságainak, valamint ellenséges jellegű kapcsolatainak (Marosvásárhelyen és a szomszédos megyékben) részletes megismerése a továbbiakban is. 2. A bel- és külföldi intézkedések folytatása Király Károlynak az ellenséges kapcsolataitól való elbátortalanítása, kompromittálása és izolálása érdekében, hogy megsemmisítsük az ellenséges tevékenységekre buzdító tényezőket. 3. Rávenni Királyt – megfélemlítés és pszichikai nyomásgyakorlás útján –, hogy a jövőben hagyjon fel az ellenséges és nacionalista tevékenységekkel. 4. A Király Károly-féle akciók hatásának

a megállapítása a magyar etnikumúak sorában, és minden olyan tett szigorú megelőzése, melyeket az ő befolyása alatt az állambiztonság ellen követnének el ellenséges, nacionalista–irredenta elemek, főképpen ún. csúcsértelmiségek” – összegezték egy, 1989-ben készült munkatervben a Securitate munkatársai.²²

A nyolcvanas években az ellenzékiévé avanzsált Király tevékenysége a Szabad Európa Rádióknak is köszönhetően – a korabeli viszonyok között értelmezve – egyre szélesebb körökben vált ismertté. Ellenzéki megítélése, presztízse jelentős mértékben megnövekedett nemcsak a magyarok között, hanem egyes román körökben is. Az 1989-es romániai forradalom és rendszerváltás eseményei közepette Maros megyében és Marosvásárhelyen a gyárból érkező tüntetők között Király olyan legitimitással bírt, hogy politikusi múltja ellenére őt választották meg a frissen megalakult Maros megyei forradalmi tanács élére. Egyes román körökből érkezett ugyan ellenvélemény a személylétét illetően, de pozícióban maradásához hozzájárult az új román vezetéssel, a NMF vezetőjével, Ion Iliescuval való viszonya is, akivel az egykori pártkarrier mellett a pártvezetésből való kiszorulásban is közös sorson osztoztak. Király lelkesítő beszédeket mondott, tárgyalt a hadsereg és a Securitate képviselőivel, hozzájárult a helyi állapotok pacifikálásához. A bukaresti beágyazottságával magyarázható az is, hogy még ezekben a napokban megválasztották a NMF egyik országos alelnökének is.²³ A marosvásárhelyi etnikai konfliktus alatt Bukarestben tartózkodott.

Király igyekezett megkapaszkodni a rendszerváltás utáni politikai életben is. A NMF-ben történő szerepvállalása miatt nem vett aktívan részt a romániai magyarság rendszerváltás utáni érdekvédelmi szervezetének, az RMDSZ-nek a kiépítésében, de a társadalmi és politikai presztízse miatt (is) felkerült a szervezet jelöltlistájára az 1990-es parlamenti választásokon. Király Kovászna megyei szenátori mandátumot szerzett az RMDSZ színeiben. Mandátumát nem vitte végig (1992-ig), 1991-ben, az új román alkotmány elfogadásakor, szembefordulva a saját frakciójával, amely nemmel szavazott, megtagadta a szavazást, így tisztségétől is meg kellett válnia. Ez az újabb „magánakció” és a magyar érdekképviseleti szervezet számos tagjával és akkori vezetőségével való súrlódásai, nézeteltérései azt eredményezték, hogy Király számára véget is ért a rendszerváltás utáni politikai karrier. Személyisége és politikai múltja miatt is több támadás érte a helyi sajtóban és különböző politikai fórumokon egyaránt.²⁴

Következtetések

■ Király Károly politikai pályája egy tipikusnak is nevezhető pártaktivista karrierrel kezdődött, eljutva ennek a csúcsára. Ezt viszont egy, a korabeli viszonyok közepette tipikusnak alig nevezhető életszakasz követte, amikor fokozatosan szembefordult a pártvezetéssel, és a nyolcvanas évekre a romániai magyar disszidencia egyik legismertebb alakja lett. A rendszerváltás után megpróbálta kihasználni az ellenállásából fakadó társadalmi, kapcsolati tőkét, de nem sikerült tartósan megkapaszkodnia az új politikai rendszerben. Király politikai karrierje, sikerei, majd kudarcai és ellenálló tevékenysége, az általa használt eszköztár, a közéleti tevékenységében végbement metamorfózis az adott korszak politikai kontextusában értelmezendők. Ő maga életrajzi könyvében, az önreflexió eszköztárát szinte teljesen mellőzve, kevés időt szentel az 1972 előtti életpályára bemutatására és kielemezésére, egyfajta generációs kényszerpályaként írja le.²⁵ Az RKP pártelitjéhez fűződő viszonyának, kapcsolatainak bemutatása több-

nyire kimerül néhány vadászati anekdotában. Nagyobb teret kap ugyanakkor a mellőzés, az ellenállás időszakának, majd később a '89-es változások és az RMDSZ-hez fűződő ambivalens kapcsolatának a bemutatása. Összességében ezek a fejezetek sem tartalmaznak az életpályára vonatkozó önreflexív, elemző, kontextualizáló elemeket.

Király Károlyt az ún. hatvannyolcas generáció tagjai közé sorolhatjuk.²⁶ Ide tartozott a teljesség igénye nélkül: Gáll Ernő, Domokos Géza, Hajdu Győző, Sütő András, Bodor Pál, Huszár Sándor, Király Károly, Fazekas János, Gere Mihály stb. A csoport tagjai többnyire az ötvenes-hatvanas években szocializálódtak, ekkor részesültek felsőfokú (vagy pártegyetemi) képzésben. Ismerték a többségi nyelvet és kultúrát, a kommunista párt működési mechanizmusait, és többnyire aktívan részt is annak működtetésében. Mindannyian egzisztenciális függőségben voltak a párttal és az állammal szemben, nem rendelkeztek (vagy csak elenyésző mértékben) 1945-előtti szocializációval, így tapasztalatokkal sem arról, hogy a társadalom miként működött a párt diktatúrájának bevezetése előtt. A párton belül kisebbségi érdekvédő csoportként tartották magukat számon, ezekből a belső struktúrákból (RKP KB, PB, megyei tanácsok, Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa, szakértői tanácsok stb.) próbálták meg befolyásolni a párt nemzetiségpolitikáját. Tevékenységüket a népszolgálati ideológia határozta meg.²⁷ Baloldali szocializációval rendelkeztek, hittek a kommunista ideológiában, és ún. kettős identitás jellemezte őket: lojalitás a párt iránt és saját közösségük szolgálatának gondolata. Minden eszközzel támogatták az RKP-t, ugyanakkor szükségesnek tartották az önálló kisebbségi intézményrendszert. A Ceaușescu által felkínált integrációs lehetőségeket maximálisan kihasználták a hatvanas években. Visszafordultak a nemzeti azonosságépítéshez, amely alternatívát jelentett a hatvanas években beindult román azonosságépítéssel szemben (néprajz, honismereti mozgalom baloldali humanista hagyomány felfedezése, kisebbségi sajátosság, kulturális egyenrangúság).²⁸

Király Károly 1948–1968 között különböző szinteken töltött be, többnyire regionális szintű pártvezetői funkciókat. A politikai csúcsra 1968-ban ért fel, amikor kinevezték a frissen megalakult Kovászna megye első titkárának, a helyi pártvezetés és adminisztráció vezetőjének. Király a helyi hatalomgyakorlás szempontjából a bukaresti modellt követte. Lemondásáig megőrizte az első számú helyi vezető státusát. Közvetítette a központi vezetés ideológiai üzenetét, irányított, rendreutasított, dicsért, megrótt, felavatott, látványos vizuális megjelenítésben gyárat, üzemeket, kulturális intézményeket és rendezvényeket látogatott meg, szónokolt, vezette a megyét. Sikerét egyszerre köszönhette a politikai konjunktúrának és személyes kvalitásainak. A pártvezetés ebben az időszakban egy relatív liberalizációval teremtett magának legitimitást. Ebben a helyzetben, egyes, erre fogékony megyei vezetőknek is lehetősége adódott az országos modell helyi szintű adaptációjához. Gazdasági téren az új megyék is részesültek az országos beruházási alapból. Ugyanakkor a nemzetiségi kérdés tematizálására is új lehetőségek nyíltak. Király Károly ilyen körülmények között került egy magyar többségű közigazgatási egység élére, amely politikai kompromisszumok árán született, amelynek politikai-kulturális elitje bizonyítani akarta a megye gazdasági-kulturális életképességét, és megpróbálta rövid idő alatt behozni az évtizedek alatt felgyűlt hátrányt. Király, bátor és dinamikus személyisége révén a kezdeti időszakban mozdonya volt ezeknek a törekvéseknek.

Király Károlynak, tehát sikerült a pártvezetéssel és pártfőtitkárral szembeni lojális, népszerű és rendkívül eredményes megye vezetőként pozícionálnia magát. Szintén sikerült fontos közvetítő tényezővé válnia a központi hatalom számára. Ez a közvetítő szerep fordítva, a központi vezetés irányába is működött, aminek következtében olyan kérdésekben tudott eredményeket elérnie, melyek addig elakadtak a pártbürokrácia különböző útvesztőiben.²⁹ Hatékony érdekérvényesítő munkájának köszönhetően, pedig a megye olyan kulturális intézményi hálóval gazdagodott, mely Háromszék kulturális értékeinek, helyi hagyományainak megismerése, megőrzése, ápolása által a helyi közösségtudat erősítését, építését szolgálta. Politikai pályája gyakorlatilag ekkor teljesedett ki. Fontos tagja volt a felső pártvezetésnek (ezt bizonyítják a közös vadászatok, a személyes kapcsolatok révén történő helyzetmegoldások), ugyanakkor megbecsült és tisztelt vezetője a Kovászna megyei elitnek. Igazi ereje, hatékonysága helyi, megyei szinten nyilvánult meg. Király Károly azonban ekkor már nem csak egy, a központi utasításokat végrehajtó aktivista volt. Számos kérdésben önjáró módon nyilvánult meg, különböző kérdésekben, személyes kapcsolatait használva gyakran lépte túl a fennálló párthierarchiát, számos ellenfelet szerezve magának a pártvezetés felső köreiben. Ezzel és a már említett magánéleti problémákkal magyarázható részben az „aktivista Király bukása”.³⁰

Király Károly a hatvannyolcas generáció azon kevés tagjához sorolható, akik a pártvezetéssel szemben felvállalták a nyílt sisakos konfrontációt. Szükséges megjegyeznünk ugyanakkor, hogy bírálatauk szinte kizárólagosan a nemzetiségi kérdésre összpontosult, elenyésző esetben emeltek kifogásokat a párt hatalomgyakorlási eszközeivel szemben, de a kommunista ideológiát és az erre épülő gazdasági-politikai rendszer létjogosultságát nem kérdőjelezték meg.³¹ A módszer, amit a kezdetben választott, ami egyfajta modellként létezhetett számára, az a párt- és a diktatúra működési mechanizmusának terméke volt. Egy ún. „informális-individuális alkudozási modellben” a vezetők személyes kapcsolataikat kiaknázva, egyezkedéssel „oldották meg” a közösségi és egyéni problémákat. Újabb és újabb tárgyalásokkal, beadványokkal, ismeretségi szálak húzogatásával igyekeztek enyhíteni a rendszerszintű etnikai diszkrimináción.³² Király pártaktivista időszakában, mint említettük, előszeretettel használta az egyéni kapcsolatrendszerét, lemondása és fokozatos kiszorulása közben a párt belső nyilvánosságának és vezetőségének szánt beadványokban, „levelekben” fogalmazta meg bírálatait. Király ellenzéki tevékenysége egy, változásokon végbemenő folyamat, egy metamorfózis. Egy, a párthierarchiát bejáró és jól ismerő, a kezdetekben a diktatúra szabályait elfogadó és működtető magyar nemzetiségű pártaktivistában a személyes ambíciók és sértettség mellett aktiválódik a nemzeti tudat is. Az egykori pártaktivista a személyes és hatalomgyakorlási mechanizmusok miatt (is) bekövetkezett „kicsekkolása” után egy rövid ideig, a párt belső iratai alapján, úgy tűnt, hogy egy renitens aktivista fegyelmi jellegű ügyéről van szó. A hetvenes évek levelei és beadványai elsősorban a párt belső nyilvánosságát célozták meg és a párt által működtetett adminisztratív és kisebbségi szervezetek működését, azoknak az etnikai politizálás szempontjából történi tartalmi kiürülését tematizálták. Ő maga is azt írja az emlékirataiban, hogy: „Ezt a néhány problémát a Párt és Államvezetés iránti teljes bizalom jegyében írtam le Önnek, bízva abban, hogy megoldódnak, anélkül, hogy felvetőjének emiatt nemkívánatos következményekkel kellene szembenéznie.”³³ A Securitate által készített feljegyzések alapján, Király ekkor még azt is elképzelhetőnek tartotta, hogy a Szovjetunió

erőteljesebb fellépésével meg lehetne oldani a nemzetiségi kérdést, egyre szorosabbra fonva a szocialista országok együttműködését, megfontolandó a határok légiesítését is.³⁴ A nyolcvanas évektől Király tevékenysége a Szabad Európa Rádióknak és a magyarországi érdeklődésnek is köszönhetően egyre nagyobb publicitást kapott. Ekkor Király már tisztában volt a tettei következményével, felismerte, hogy számára nincs visszaút és a párt által felkínált apró kompromisszumokba se ment bele.³⁵

A politikai elszigeteltségéből az 1989-es romániai forradalom és rendszerváltás után törhetett ki, mint említettük, megválasztották a NMF Maros megyei vezetőjének, majd országos alelnökének. A diktatúra bukásának pillanatában ő volt az a személy, aki kellő ismertséggel, tapasztalattal rendelkezett ahhoz, hogy az események élére álljon, Bukarestben és Marosvásárhelyen is egyaránt elfogadják. A hetvenes évek elején vált kegyvesztetté, saját elhatározásból vált a rendszer ellenzőjévé. A másfél évtized viszonylag elegendő volt ahhoz, hogy a köztudatban viszonylag megkopjon pártaktivista múltjának emlékezete, bár erre a rendszerváltás körüli vitákban is történtek utalások. A Szabad Európához intézett levelei, amelyben a diktatúra nemzetiségpolitikáját bírálta, nagy népszerűséget szereztek számára a magyar lakosság körében. A személyéről, az őt ért vált vagy valós támadásokról szóló, néha misztikus történeteket szinte mindenki ismerte. Jó kapcsolati tőkével rendelkezett Bukarestben, az új vezetés számos tagját személyesen is ismerte. Úgy tűnt, Király személye az első napokban mindenki számára garanciát jelentett. Bukarest és Iliescu azt remélhette tőle, hogy Maros megye nem fog a radikalizmus útjára lépni, a marosvásárhelyi magyarok pedig az etnikai ügyek képviselőjeként tekintettek rá. A helyi románság és a román elit pedig azt nyugtázhatta, hogy noha magyar nemzetiségű vezető került Maros megye élére, legalább olyan személyről van szó, aki valamikor integrált része volt a román államvezetésnek.³⁶

Az, hogy a NMF-ben országos vezetői tisztséget vállalt, azt eredményezte, hogy egyre több időt töltött Bukarestben, és kevesebbet Maros megyében, és ennek két következménye is volt, ami véleményünk szerint kihatással volt a későbbi politikai karrierére is. A Fekete Márciusként ismert marosvásárhelyi etnikai konfliktus során talán számított volna a személyes jelenléte, terepismerete, presztízséé, de ő Bukarestben tartózkodott. Ott viszont nem sikerült komolyabb eredményeket elérnie pl., hogy rávegye Ion Iliescut arra, hogy közösen látogassanak el Marosvásárhelyre (ezt hangsúlyosan kérték a tüntetők több alkalommal is), pacifikálni a kialakult polgárháborús helyzetet, és a későbbi helyi tárgyalásokon se vett részt. A Marosvásárhelytől való távolmaradása és a NMF-ben való szerepvállalása már a kezdetektől eltávolította a frissen megszervezett magyar érdekképviseleti szervezet, az RMDSZ munkájától. A szervezet színeiben ugyan szenátori mandátumot szerzett, de az új román alkotmány és más kérdésekben kifejtett különutas magatartása hamar elhozta a szakítást. Véleményünk szerint ebben szerepet játszott Király személyisége és politikai szocializációja is, ugyanis nem minden esetben ismerte el és a fel a tárgyalások, a kompromisszumok szükségességét, álláspontja mellett (mint korábban is többször) a végsőkéig kitarított és nehezen ismert el más „igazságokat”.

Az „Utazó-Călătorul” hosszú és mozgalmas, rendszereken és politikai kurzakokon átívelő karriert járt be a huszadik századi romániai politikai életben. Magyar nemzetiségű pártaktivistaként kezdte a sztálinizmus időszakában, bejárta a pártképzés fontos szakaszait, lojális és jó pártkadernek bizonyult, így elérte

azt a pozíciót is, ami csak keveseknek adatott meg (a romániai magyarok körében hatványozottan), megyei első titkár, KB-tag lett. Személyes és politikai indíttatású ügyei miatt szakításra került sor a pártvezetéssel, és ez a momentum egy másik úton indította el. A kezdetben a párt hatalomgyakorlási mechanizmusait bíráló egykori aktivista fokozatosan a nemzetiségpolitika nyílt és felvállalt bírálójává vált, amely korabeli viszonyok közepette komoly fegyverténynek számított. Ebben valószínűleg segített a meg nem alkuvó személyisége is, és az a tény is, hogy a lépéseiből fakadó politikai lavinát már félúton lehetetlen lett volna súlyos kompromisszum nélkül megállítani. Az ellenállásból fakadó társadalmi tőkéje a rendszer-váltás közben újra a politikai élet központjába emelte, de a rekordgyorsasággal zajló történelmi események és megváltozott, új, demokratikus játékszabályok közepette nem sikerült tartósan megkapaszkodnia a politikában.

■ JEGYZETEK

1. Novák Csaba Zoltán – Tóth-Bartos András – Kelemen Kálmán Lóránt: *Újjászületés. Háromszékből Kovászna. Kovászna megye megszervezése és intézményesülése 1968–1972*. Pro-Print Könyvkiadó – Háromszék Vármegye Kiadó, Csíkszereda – Sepsiszentgyörgy, 2013.
- Novák Csaba Zoltán: *Aranykorszak? A Ceaușescu-rendszer magyarságpolitikája 1965–1974*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2011.
- Uő: *Holtvágányon. A Ceaușescu-rendszer magyarságpolitikája 1974–1989*. Kriza János Néprajzi Társaság – Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kvár, 2023.
2. Király Károly: *Nyílt kártyákkal I. Önéletírás és naplójegyzetek*. Sétatér Alapítvány, Pécs, 2013.
3. Életútbeszélgetés Király Károllyal. Az interjút Maksay Ágnes készítette, szakmai referens Novák Csaba Zoltán. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet Dokumentációs tára, Kolozsvár.
4. Király: *Nyílt kártyákkal...* i. m. 14.
5. Kortársa és sorstára volt pl. a későbbiekben, a – romániai magyar szempontból – legmagasabb politikai funkciókat betöltő Fazekas János vagy Románia 1989 utáni első elnöke, Ion Iliescu.
6. Király: *Nyílt kártyákkal...* i. m. 15.
7. A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsáról részletesebben lásd: Novák: *Aranykorszak ...* i. m. 54–64.
8. Hargita megye élére a Csík rajonból érkező Bránis Lászlót, Maros megye első titkárának pedig az egykori MMAT vezetőjét, Vereş Nicolaét nevezték ki. A közigazgatási reform szakélyföldi vonatkozásairól, Kovászna megye létrehozásáról részletesebben lásd: Novák – Tóth-Bartos – Kelemen: *Újjászületés...* i. m. 91–103.
9. Uo.
10. Progresszív kultúra részének számítottak a kulturális örökség azon elemei, amelyek beilleszthetőek voltak a kommunista ideológia és mozgalom narratívájába.
11. Novák – Tóth-Bartos – Kelemen: *Újjászületés...* i. m. 109–224.
12. Király: *Nyílt kártyákkal...* i. m. 10–35.
13. Ceaușescu 1971. július 6-án a KB plenáris ülésén fejtette ki a téziseit, amellyel kezdetét vette Romániában az ún. „mini kulturális forradalom”. A tézisek előírták a párt szigorúbb beavatkozását a politikai-ideológiai és kulturális életbe: erőteljesebb ideológiai nevelés és indoktrináció a párt- és az állami oktatásban, a propaganda fokozása és látványosabbá tétele, a kádarszelektió szigorítása, a társadalmi mobilizáció fokozása, a nyugatról beáramlott filozófiai és kulturális irányzatok kiszorítása a médiából, a szocialista cenzúra erősítése. A „júliusi tézisek” első pontja kitért a nemzetiségi kérdésre is. A negyvenes évektől hangoztatott hivatalos álláspont, miszerint a nemzetiségi kérdés megoldódott Romániában, ezúttal is alapaxiómaként jelent meg. Részletesebben lásd. Novák: *Aranykorszak?...* i. m. 64–72.
14. A kommunista párt, mint a társadalom egyedüli és üdvözítő vezetője, mindig is nagy hangsúlyt fektetett az ún. szocialista erkölcs és normák betartására, a társadalom fölötti hatalmának egyik legitimációs eszközeként kezelte. Ennek tudatában elleneztek az ismert vezetők nyilvános választását, magánéleti titkaik kiszivárogtatását.
15. Arhivele Naționale Române, Direcția Județeană Covasna (ANRDJCV), fond CJ al PCR CV dos. 3/1972. 246-247. f.
16. Király: *Nyílt kártyákkal...* i. m. 24.
17. ANRDJCV, fond CJ al PCR CV dos. 3/1972. 261-262. f.
18. Király: *Nyílt kártyákkal...* i. m.

19. Király helyesen érzékelt az MNDT kifáradását, tartalmi kereteinek kiürülését. Novák: *Holtvágányon...* i. m. 44–50.
20. Uo. 66.
21. Emlékirataiban Király általa elkövetett merénylet kísérletről és orvosi beavatkozásról (sugározásról) is említést tesz, de kézzelfogható bizonyítékot ő maga se szolgáltat. Király ezen feltételezéseit maga a Securitate is feljegyezte, a „célszemély körében terjesztett híreszteléseként”.
22. ACNSAS, fond Documentar, dos. 13409, vol. 38. 10–19. f.
23. Novák Csaba Zoltán – László Márton: *A szabadság terhe*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2012. 33–45.
24. Király: *Nyílt kártyákkal...* i. m. 279–328.
25. Ugyanezt, a megkonstruált élettörténetet mesélte el a vele készített életútinterjúban is. Lásd, a már említett, a Videopontes által készített életút-beszélgetést.
26. A megnevezést Bárdi Nándor használja. Érvelésével, miszerint e generációs csoport tevékenységének csúcspontja volt az 1968-as esztendő, elfogadjuk. Bárdi Nándor: *A romániai magyar elit generációs csoportjainak integrációs viszonyrendszere (1918–1989)*. In: *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében*. Szerk. Bárdi Nándor – Simon Attila. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2006. 41–69.
27. Az 1945 utáni időszakban az erdélyi magyar közéletben a „pragmatikus” szocializmus-kommunizmus ideológiája a népszolgálatot mint jelszót és modellt megtartotta. Azzal a különbséggel, hogy megfosztotta annak legfontosabb elemétől, a spiritualitástól, az emberi lét köztességéről szóló tant pedig felváltotta egy gnosztikus utópia. Az elképzelés az volt, hogy a kisebbségnek a szocialista világnézetben belül kell megfogalmaznia a helyét, a feladatait és a jövőképét. A világkép elfogadása tette ugyanis lehetővé a kisebbségi problémák, érdekek, feladatok, értékek tematizálását. Lőrincz D. József: *A népszolgálat*. In: *Népszolgálat. A közösségi elkötelezettség alakváltozatai a magyar kisebbségek történetében*. Szerk.: Bárdi Nándor – Filep Tamás Gusztáv – Lőrincz D. József. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2015. 305.
28. Novák: *Holtvágányon...* i. m. 73–74.
29. Uo. 81.
30. Novák – Tóth-Bartos – Kelemen: *Újjászületés...* i. m. 100.
31. Esetükben az etnikai disszidens kifejezését használjuk. Novák: *Holtvágányon...* i. m. 78.
32. Az elnevezés a *model of informal-individual bargaining*-ből származik, és Kiss Tamás, Torú Tibor és Székely István munkáira alapozva, Kiss Ágnes használja. Kiss Ágnes: *A „magyar érdek”. Versengő kisebbségi érdekképviseleti elképzelések a nyolcvanas évek Romániájában*. kézirat
33. Király: *Nyílt kártyákkal...* i. m. 349.
34. ACNSAS, fond Documentar, dos. 13409, vol. 38. 21. f.
35. Uo.
36. Novák – László: *A szabadság terhe...* i. m. 42–44.

